

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallennettu versio.
Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat
saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Viinamäki, L., Hietalahti, A., Halme, K., Lang, T. & Ahonen-Coly, S. 2021. Yhteisöllisyyden monet kasvot – maahanmuuttajien yhteisöllisyys ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (1).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=dc28ffb4-602d-4f57-8daa-d77b0be5f561>

Yhteisöllisyyden monet kasvot – maahanmuuttajien yhteisöllisyys ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessaⁱ

Leena Viinamäki, YTT, yliopettaja, sosiaaliala, Lapin ammattikorkeakoulu

Anita Hietalahti, FM, S2-opettaja, Omnia, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä

Kari Halme, KTM, liiketalouden lehtori, Laurea ammattikorkeakoulu

Tarja Lang, FT, KM, MBA, tutkimuspäällikkö, Omnia, Espoon seudun koulutuskuntayhtymä

Susanna Ahonen-Coly, BBA, projektipäällikkö, Laurea ammattikorkeakoulu

Asiasanat: maahanmuuttaja, kotoutuminen, opiskelu, ammatillinen koulutus, työelämä

Johdanto

Kuvaamme tässä artikkelissa, miten yhteisöllisyys realisoituu maahanmuuttajaopiskelijan ammatillisissa opinnoissa. Opiskelija asettuu opiskellessaan monen toiminta-areenan välimaastoon: kotiin, perhe- ja kaveripiiriin sekä oppilaitokseen opiskelijaryhmineen ja -verkostoineen ja työharjoittelupaikkoineen. Artikkeliperustuu Opetushallituksen rahoittamaan Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa -tutkimus- ja kehittämissankkeeseen (26.6.2018–31.12.2020ⁱⁱ), ja siitä joulukuussa 2020 julkaistuun artikkelityyppiiseen *Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa* -julkaisuun (Ahonen-Coly ym. 2020). Hankkeessa on selvitetty, mitkä tekijät edistävät ja vaikeuttavat maahanmuuttajaopiskelijan ammatillisia opintoja sekä siirtymisiä kouluasteiden välillä ja kohti työelämää. Hanke jakautuu tutkimus- ja kehittämissosaan kehittävän työntutkimuksen periaatteiden mukaan. Tutkimusosassa on paikannettu keinoja, joilla maahanmuuttajien opintoja ja työelämään siirtymistä voidaan sujuvoittaa. Kehittämissosassa on haettu hankkeen osatutkimusaineistojen kautta tukimuotoja maahanmuuttajien opiskelemaan pääsyn edistämiseksi toiselle asteelle ja sieltä edelleen korkea-asteen oppilaitoksiin, opintojen nivelvaiheessa etenemiseen sekä siirtymiselle työelämään. (Lang ym. 2020, 18–21.)

Hankkeen tutkimusoppilaitoksina on neljä profiililtaan erilaista pääkaupunkiseudulla toimivaa oppilaitosta, joista toiselta ammatilliselta asteelta mukana olivat *Luksia*, *Omnia* ja *Careeria* sekä korkea-asteelta *Laurea-ammattikorkeakoulu*. Tutkimusoppilaitosten toimintaprofilien ja -volyymien erilaisuus sekä toimipisteiden sijainti pääkaupunkiseudulla mahdollistavat maahanmuuttajaopiskelijoiden opiskelun arjen moniulotteisen kuvauksen. Maahanmuuttajilla on

erilaisia syitä opiskella ammatillinen tutkinto. He opiskelevat toisen asteen ammatillista tutkintoa vaihtaakseen ammattia, päivittääkseen ammattiosaamistaan tai hankkiakseen ammatillisen tutkinnon uudessa kotimaassaan parantaakseen työllistymismahdollisuuksiaan. (Emt., 21.)

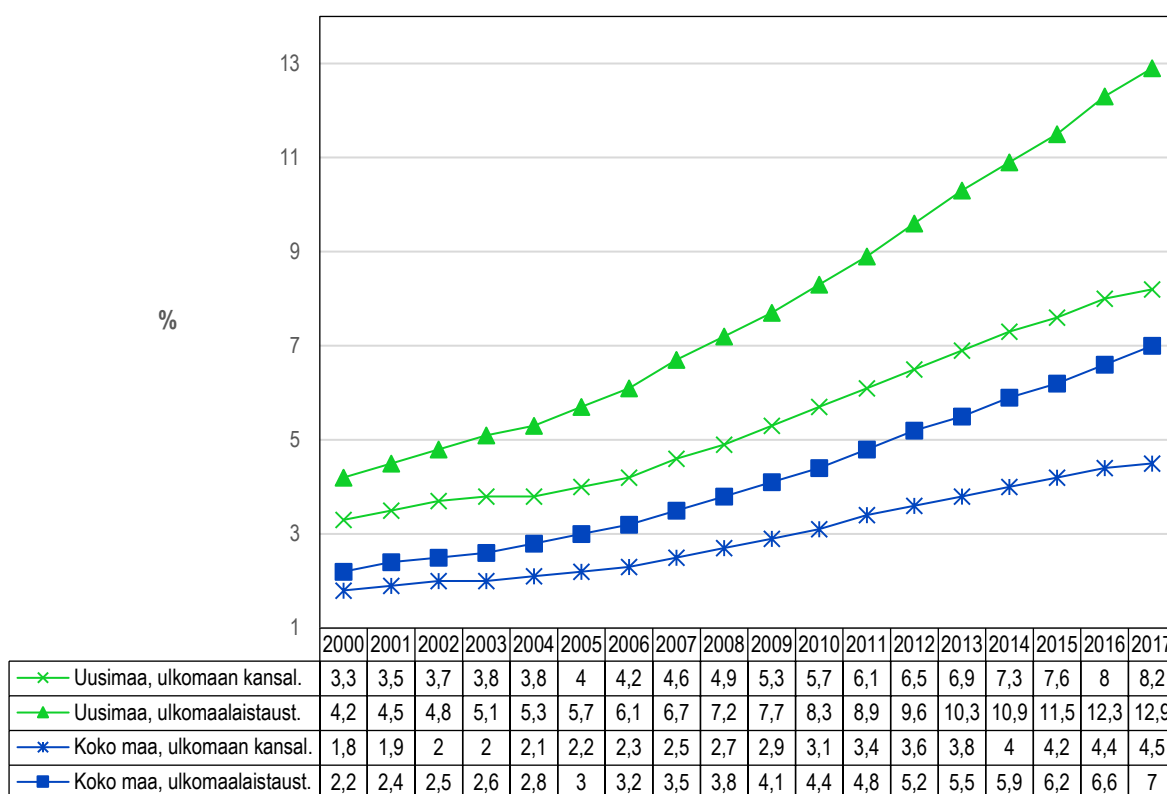
Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa -tutkimus- ja kehittämishankkeen tutkimusosio perustuu aineistotriangulatiiviseen tutkimusasetelmaan. Tutkimusaineistot muodostuvat hankkeen tutkimusoppilaitosten opiskelijahaastatteluista (n=26), opettajahaastatteluista (n=13), oppilaitosrekisteritiedoista (N=6554) sekä Tilastokeskuksen tilastoista (N=15) tutkimus- ja lainsäädäntökatsausten lisäksi. Maahanmuuttajaopiskelijat ovat osallistuneet hankkeen toteuttamiseen ja kertoneet haastatteluissa omista kokemuksistaan *kokemusasiantuntijan* näkökulmasta. Opettajahaastattelut edustavat *näkemysasiantuntijuutta*, mistä käsin he ovat kuvanneet maahanmuuttajaopiskelijoiden arkea rajoituksineen ja mahdollisuuksineen. Numerodataan perustuvat oppilaitosrekisteritiedot kuvaavat maahanmuuttajaopiskelijoiden oppilaitoskohtaista opiskeluarkea ja tilastot maahanmuuttajien opiskelua, työssäkäyntiä ja taloudellista hyvinvointia Uudellamaalla ja koko maassa. Tilastot ja rekisteriaineistot muodostavat opiskelija- ja opettajahaastattelujen analyysikontekstin. (Halme ym. 2020a, 39–46.)

Hankkeen tutkimusaineistojen keruu ja raportointi perustuvat Derek Layderin (1993) esittämän tutkimuskartan soveltamiseen. (Halme ym. 2020a, 39–46; Liitetaulukot 1.–2.) Elämänkulututkimukseen olennaisesti ja perinteisesti sisältyvä kaksisuuntainen analyysi soveltuu ihmisten kokemuksia selvittävään tutkimusasetelmaan, jossa ihmisen elämänkulkua (*tässä hankkeessa haastatteluaineistot*) tarkastellaan osana ympäröivää yhteiskuntaa (*tässä hankkeessa oppilaitosrekisteritiedot ja tilastot*) ja päinvastoin (ks. esim. Ferrarotti 1981, 22–23; Harders 2018; Kuvio 2.). Artikkelimme pääaineiston muodostavat opiskelija- ja opettajahaastattelut, jotka ovat hankkeen tutkimusosan ydintä. Valintaperusteena artikkelissa esitellyille autenttisille haastattelusitaateille ja Taulukon 2. tiivistyksille on julkaisun (Ahonen-Coly ym. 2020) tapaan niiden informatiivisuus sekä keskinäinen täydentävyys ja kuvaavuus toisiinsa nähden – heikkoja signaalejakaan unohtamatta (Kvale 1996; Bengtsson 2016).

Tarkastelemme artikkelissa yhteisöllisyyttä maahanmuuttajaopiskelijoiden opiskelun arjessa ja siirtymisissä oppilaitosten välillä sekä kohti työelämää suomalaisessa koulutus- ja työmarkkinakontekstissa. Artikkelissa kuvaamme, mitkä tekijät edistävät ja vaikeuttavat maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden yhteisöllisyyttä heidän opintopolullaan.

Maahanmuuttajuutta tilasto- ja rekisteridatan kuvaamana

Suomen virallisen tilaston (2019) mukaan Suomessa asui vuoden 2019 lopussa 423 494 ulkomaalaistaustaista henkilöä, joista puolet (209 108) asui pääkaupunkiseudulla. Koko maassa ulkomaalaistaustaisten osuus (%) väestöstä on lisääntynyt 4,8 %-yksikköä ja ulkomaan kansalaisten osuus (%) väestöstä on lisääntynyt 2,7 %-yksikköä vuodesta 2000 vuoteen 2017 tultaessa. Kuvio 1. kuvaa ulkomaalaistaustaisten ja ulkomaan kansalaisten osuuden (%)ⁱⁱⁱ kehitystä väestöstä koko maassa ja Uudellamaalla vuosina 2000–2017. (Viinamäki 2020, 123.)

Kuvio 1. Ulkomaalaistaustaisten henkilöiden ja ulkomaan kansalaisten osuus (%) väestöstä koko maassa ja Uudenmaan maakunnassa vuosina 2000–2017.

Maakunnittain tarkasteltuna ulkomaalaistaustaisten osuus (%) väestöstä on lisääntynyt suhteellisesti eniten Uudellamaalla (8,7 %-yksikköä), Pohjanmaalla (5 %-yksikköä) ja Kymenlaaksossa (4,5 %-yksikköä). Maakunnittain tarkasteltuna ulkomaan kansalaisten osuus (%) väestöstä on lisääntynyt suhteellisesti eniten Uudellamaalla (4,9 %-yksikköä), Pohjanmaalla (3,4 %-yksikköä) ja Kymenlaaksossa (2,5 %-yksikköä). (Viinamäki 2021.)

Uudenmaan väestörakenteen muutokset heijastuvat myös tutkimusoppilaitosten opiskelijoiden kansalaisuusrakenteeseen (Taulukko 1.). Maahanmuuttajaopiskelijoiden määrä on lisääntynyt jokaisessa tutkimusoppilaitoksessa.

Taulukko 1. Tutkimusoppilaitosrekisterien opiskelijaprofiilikuvaus kansalaisuuden määrittämänä vuonna 2019.

	Laurea AMK		Luksia		Omnia		Careeria		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Kansalaisuus										
Suomi	1894	87,3	1380	84,8	328	77,0	1925	82,6	5527	84,3
Muu maa	276	12,7	247	15,2	98	23,0	406	17,4	1027	15,7
Yhteensä	2170	100	1627	100	426	100	2331	100	6554	100

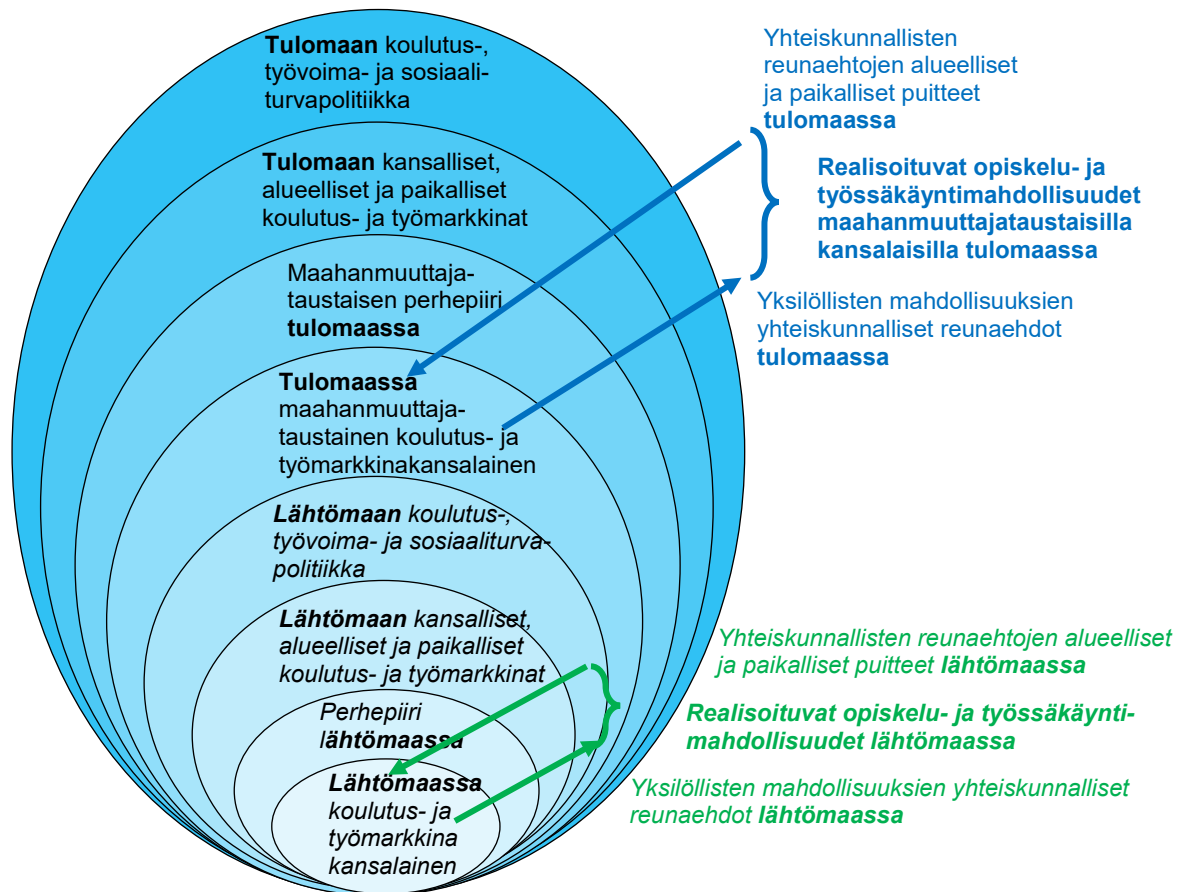
Vuonna 2019 toisen ammatillisen asteen oppilaitoksissa oli korkea-astetta edustavaan Laureaan verrattuna suhteellisesti enemmän maahanmuuttajaopiskelijoita. Tutkimusoppilaitoksista suhteellisesti eniten maahanmuuttajaopiskelijoita oli Omniassa (23,0 %) ja vähiten Laurea AMK:ssa (12,7 %). (Halme & Saari 2020, 111.) Suomen talouden näkökulmasta on myönteistä, että maahanmuuttajaopiskelijoiden suhteellinen osuus ylittää kaikkien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden osuuden koko väestöstä. Työvoima uusiutuu maahanmuuttajaopiskelijoiden ansiosta nopeammin kuin ilman heidän vaikutustaan. Maahanmuuttajaopiskelijoiden absoluuttisen määrän kasvu mahdollistaa (maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden) yhteisöllisyyden vahvistumiskokemukset. Vertaistuki osaltaan edistää heidän integroitumista suomalaisille koulutus- ja työmarkkinoille.

Korkeakouluopintojen aloittaminen on toisen asteen ammatillisten opintojen aloituksiin verraten useimmiten pitempi ja monivaiheisempi. Muulla tavoin kuin opiskelijaviisumilla tulleet maahanmuuttajaopiskelijat etenevät korkeakouluopintoihin useimmiten valmentavien ja toisen asteen ammatillisten opintojen kautta. (Hietalahti ym. 2020, 51). Hankkeen tutkimusoppilaitoksissa on joitakin tutkintoja, joiden opiskelijoista suuri osa tai jopa enemmistö on maahanmuuttajataustaisia (Halme & Saari 2020, 116–117). Tällöin yhteisöllisyyden rakentumiselle tarjoutuvat erinomaiset mahdollisuudet, joita voitaisiin oppilaitoksissa hyödyntää kotoutumisen edistämiseksi ja vahvistamiseksi nykyistäkin paremmin.

Maahanmuuttajaopiskelijoiden yhteisöllisyyden lähtökohdat

Maahanmuuttajaopiskelijoiden lähtömaan yleissivistävä ja ammatillinen tutkintotaso ohjaavat heidän opiskeluratkaisujaan tulomaassa. Lisäksi lähtö- ja tulomaan koulutusjärjestelmät

määrittävät jo suoritettujen tutkintojen tunnustamista. Työelämään siirtymistä ja työllistymistä määrittävät työtehtävässä tarvittava kielitaito- ja ammatilliset pätevyysvaatimukset alan yleisen työllisyystilanteen lisäksi. Suomen kaltaisen tulomaan sosiaaliturva- ja hyvinvointipalvelujärjestelmä mahdollistaa samanaikaisen opiskelun ja palkkatyössäkäynnin muun muassa opinto-sosiaalisten etujärjestelmien ja päivähoitojärjestelmien tuella. (Halme ym. 2020b, 22–24; ks. myös Tervola 2019; Kuvio 2.)

Kuvio 2. Maahanmuuttajien koulutus- ja työmarkkinakansalaisuuden reunaehdot lähtö- ja tulomaassa. (vrt. Viinamäki 1993; Roos & Hoikkala 1998; Viinamäki 2006)

Opiskelijan sosioekonominen asema, ammattitaidon ja koulutuksen arvostaminen, opiskelu- ja palkkatyössäkäyntimahdollisuudet sekä sosiaalinen- ja terveydellinen hyvinvointi voivat muuttua uudessa kotimaassa lähtökotimaahan verrattuna. Lisäksi sukupuolten väliset toiminta-areenat ja toimintatavat voivat asemoitua uudella tavalla uudessa kulttuurissa, mikä realisoituu maahanmuuttajien opiskelu- ja palkkatyössäkäyntitarkoituksissa. (Emt., 22.)

Lähtömaan perhepiirin näkemykset voivat vaikuttaa myös tulomaassa tehtäviin tutkintotaso- ja opiskelualavalintoihin (Hietalahti ym. 2020, 51):

”.... mä tiesin siitä sosionomista vaan sen niinku sosiaalityön ihan, niinku toimistossa oli just varmaan se syy että mä, tai että jos joku kantasuomalainen on asunu täällä koko elämän ja muuta vastaavaa niin on melko lailla tietoinen että mitä sosionomi voi tehdä ja sitten, kun ehkä meillä päin, sit kun mennään taas kotimaahan, mennään vanhempien asenteisiin ja vähän vanhempien sukulaisten asenteisiin niin, ne yleisimmät alat on, niinku jos sä meet johonkin yliopistoon tai ammattikorkeaan, niin tavallaan odotetaan sitä että susta tulee lääkäri, asianajaja, jotain tällasia tosi yleisiä, sairaanhoitaja joo mut sellasia tosi, voidaanko sanoa yleisiä mut sellasia niinku ehkä, tietyn-tyyppisiä. (opiskelija Laureasta)

Myös tulomaan koulutus- ja ammattinimikkeet voivat olla abstrakteja, eivätkä ne kerro erilaisesta koulutus- ja työmarkkinakulttuurista tulevalle riittävästi ammattitehtävästä. Perinteisiin, universaaleihin ja kulttuurin ylittäviin ammattinimikkeisiin verraten tilanne voi vaikeuttaa opiskelijan oman tulevaisuuden suunnittelua sekä opintojen aloittamisen että työelämään siirtymisen kannalta.

Yhteisöllisyys opiskelijoiden kokemana ja opettajien näkemänä

Opiskelijahaastateltavien Suomeen tulon yleisin syy oli perhe. Suurin osa haastatelluista oli keski-ikäisiä perheellisiä ihmisiä, jotka olivat asuneet Suomessa yli neljä vuotta. Suomeen tullessa pääosalla haastatelluista oli vähintään perusasteen opinnot kotimaassaan suoritettuina, osa oli alemman perusasteen keskeyttäneitä tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneita opiskelijoita. Opiskelijahaastateltavilla oli tavoitteena ammatillisen tutkinnon suorittaminen ja työllistyminen. (Hietalahti ym. 2020, 48–50.)

Maahanmuuttajaopiskelijalle opiskelun aloittamisvaiheessa kaveri- ja ystäväpiiri vaikuttivat perhepiirin lisäksi opiskeluratkaisuihin niin oppilaitoksen, opintoalan kuin opintotasonkin osalta (Emt., 56):

Siis Omnia on suurin oppilaitos, suurin amisoppilaitos Espoossa. Kuitenki mul on esimerkiksi kaks luokkakaveria peruskoulusta, ne molemmat kävi Omnialle. – – Eli tää oli vähän sellasta, että mihin, kysymys oli siitä, että mihin vois päästä ja mihin vois mennä, ja saman tien opiskella just sitä asiaa mitä haluaa. Ja Omnia oli varmaan ainoa vaihtoehto mikä on ollut esillä tässä Espoossa.” (opiskelija Omniasta)

”Sehän oli helppoo ku, ei tullu tavallaan yksin tänne asumaan ku oli vanhemmat tai yksi vanhemmista ainakin koko ajan siinä mukana ja sitten kun sai nopeasti tehty kaverieita. – – Se oli vaan se, että on perhe, joka välitti siihen aikaan ni... Kyl se kattoi kaiken.” (opiskelija Omniasta)

On tärkeää, että opiskeluun liittyvistä asioista voi keskustella itselle läheisen ihmisen kanssa ja saada tukea toisen henkilön kokemuksista ja näkemyksistä niin suomalaisista

koulutusmarkkinoista kuin ympäröivästä yhteiskunnastakin. Myös pääkaupunkiseudulla päivittäiset opiskelumatkat voivat muodostua varsin pitkiksi, mikä luo omat reunaehdonsa esimerkiksi opiskelun ohessa työssäkäynnille ja vapaa-ajan harrastuksille. Työssäkäynti ja harrastukset osaltaan edistävät suomen kielen oppimista ja kielitaidon kehittymistä.

Suomen kielen riittävä taito on yksi opiskelemaan siirtymisvaiheen ja opiskeluissa etenemisen avaintaito. Vertaistuen merkitys korostuu jo opiskelujen aloitusvaiheessa, sillä opettajat edustavat institutionaalista auttajaa opiskelukavereiden ja ystävien edustaessa enemmän vertaistukijaa ja rinnalla kulkijaa (Emt., 60–61):

”Kun minä aloitin, oli vaikeaa, mutta vaikea koska oli suomen kieli. Ja kaikki suomalainen, ja minä olin-, ja toinen nainen että oli maahanmuuttaja, ja paljon suomalainen. Ja minä oli, mutta nyt ei ole ongelmaa. Ystävän kanssa, tai opettajan kanssa – –, tämä se on oikein.” (opiskelija Careeriasta)

Maahanmuuttajille suunnattu vieraskielinen koulutus tukee suomen kielitaidon kehittymistä. Parhaimmillaan maahanmuuttajille suunniteltu koulutus kannustaa kokeilemaan ja oppimaan suomen kieltä ilman nolatuksi tulemisen pelkoa, vaikka kielen oppiminen saattaisi muutoin olla tätä nopeampaa suomenkielisessä yleisopetuksessa. (Emt., 66):

”Kyllä, melkein kaikki siellä on maahanmuuttaja. Meillä on ihan, melkein samassa kieliongelma. Joskus voi olla (--) parempi kuin toinen, mut sitten (-) auta jo. Meil on vähän hyvä vuorovaikutus siellä. Kaikki kokeilee auttaa toisiaan. On aika hyvä olla mun ryhmän kanssa.” (opiskelija Luksiasta)

Myös perhepiirin sisällä voi olla erilaisia sukupolvispesifejä painotuksia ja käsityksiä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä ja opiskelumahdollisuuksista Suomessa. Englanninkielisiä koulutusohjelmia lukuun ottamatta suomen kielen riittävä hallinta on kuitenkin opiskelemisen keskeinen reunaehto (Emt., 69):

”My anoppi said, go for korkeakoulu. Because then it feels like you just have to go forward. My husband said no, you have to learn Finnish first. If you want to get a job.” (opiskelija Omniasta)

Kun *opiskelijahaastattelujen* haastatteluaineistossa korostuvat henkilökohtaiset kokemukset suomalaisilla koulutus- ja työmarkkinoilla toimimisesta, niin tutkimusoppilaitosten *opettaja-haastattelujen* näkemystieto perustuu monipuoliseen ja monivuotiseen työskentelyyn maahanmuuttajaopiskelijoiden ja opiskelijaryhmien kanssa ammatillisella toisella asteella ja korkeasteella. Monipuolisen työkokemuksen vuoksi haastatelluilla opettajilla olikin rohkeutta ja halua kertoa myös ratkaisua vaativista ongelmatilanteista. He kuvasivat maahanmuuttajaopiskelijoiden kohtaamia ikäviä tilanteita ja ilmiöitä suomalaisilla koulutus- ja työmarkkinoilla

sekä suomalaisen koulutusjärjestelmän, ulkomailla suoritettujen tutkintojen tunnustamisen ja ammatillisen reformin osalta. (Viinamäki 2020, 106.)

Opiskelijahaastateltavien tapaan myös opettajahaastateltavien mukaan lähiyhteisö oli usein keskeisessä roolissa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden opiskelemaan hakeutumisessa. Kaveripiirissä oli omaa kokemusperäistä tietoa oppilaitoksissa opiskelemisesta ja opiskelumahdollisuuksista (Emt., 98):

”Kavereiltaan kuulee, että mee sinne ja, siellä voi opiskella ... ja sithän meil on toi osaamiskeskus mutta sinne menee sitten ne, jotka ei osaa juurikaan puhua mitään, et he, siellä katotaan että mihin päin heitä sit ohjataan. Meneekö ne sitten VALMA:n.” (opettaja Omniasta)

Koulutus- ja työmarkkinasegregaatio eli koulutus- ja ammattialojen jakaantuminen sukupuolen mukaan voi toisintua lähtömaan lisäksi myös uudessa tulomaassa. Sukupuolen mukainen segregatio tarkoittaa sukupuolten välistä eriytymistä, eriyttämistä ja epätasapainoa, minkä seurauksena miehet ja naiset sijoittuvat yhteiskunnassa ja työelämässä eri asemiin, tehtäviin, ammatteihin ja toimialoille. Segregaatio miesten ja naisten aloihin näkyy muun muassa mies- ja naisensemistöisten alojen palkkaeroina sekä miesten ja naisten erilaisina urapolkuina. (Niemen ym. 2015; Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018; Koulutuksen sukupuolen mukainen ... 2020). Suomalainen koulutus- ja työmarkkinasegregaatio realisoituu myös maahanmuuttajanaisten opiskelu- ja työssäkäyntimahdollisuuksissa (Emt., 99):

”... että työllistyy tosi hyvin koska perustetaan yritys ja sinne tulee viis kaverii töihin, ja ne tekee, samoin ku työssä oppimispaikkojahan on lisääntynyt nyt, koska niitä pikku liikkeitä on alkanut oleen joka puolella. Että se on, mutta sit mitä mä huomasin tässä nyt vaan, niin sekin menee vähän semmoseks miesvoittoiseksi. Että meillä, joo. Et ensinnäkin omalla alalla tutkinto jo tukee sitä mutta sitten tulee nää just, että naiset ei tuu tähän meidän parturiin töihin, että tänne tulee vaan miehiä. Tää on miehille.” (opettaja Omniasta)

Taulukossa 2. on tiivistettynä opiskelijoiden ja opettajien kuvaamana opiskelemaan siirtymisen, opiskeluvaiheen ja työelämään siirtymisvaiheen edistäviä ja vaikeuttavia pääasiallisia tekijöitä yhteisöllisyyden näkökulmasta (Halme ym. 2020c, 142–143, 146–147).

Taulukko 2. Opiskelemaan siirtymisen, opiskeluvaiheen ja työelämään siirtymisvaiheen edistäviä ja vaikeuttavia pääasiallisia tekijöitä opiskelijoiden ja opettajien kuvaamana yhteisöllisyyden näkökulmasta.

Opiskeluvaihe	Opiskelemaan siirtymisvaihe		Opiskeluvaihe		Työelämään siirtymisvaihe	
	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä
Tarkastelutaso						
Yksilötaso ✓ Opiskelija & perhepiiri	Opiskelijat:					
	✓ sosiaaliset verkostot ja kontaktit ✓ perheen ja lähipiirin henkinen ja taloudellinen tuki	✓ sosiaalisten kontaktien, vertaistuen ja verkostoitumisen puutteet	✓ oman elämän tasa-paino ja hallinta ✓ sosiaaliset kontaktit ✓ perheen ja lähipiirin tuki	✓ haastava elämäntilanne, perhevastuut	✓ läheisten ja kavereiden tuki ja kannustus	✓ pienet lapset kotona ei tukea ja kannustusta läheisiltä ja/tai kavereilta
	Opettajat					
	✓ perhepiirin myönteiset kokemukset	–	✓ perheen tuki ✓ opiskelijaryhmän vertaistuki	–	–	–
Yhteisötaso 1 Opiskelijan opiskeluhistorian aikaiset toimintatilanteet koulutus- ja työmarkkinoilla (opiskelu, työssäkäynti) ✓ opiskelu ✓ suomen kielen oppiminen ✓ palkkatyössäkäynti	Opiskelijat:					
	✓ opiskelun mahdollistava elämäntilanne ✓ kielelliset valmiudet ✓ vertaistuki, opettajien kannustus ja tuki	✓ koulutuksellisen tiedon puutteet ✓ kielellisten valmiuksien puutteet	✓ rento opiskelukulttuuri ja hyvä ilmapiiri ✓ opettajien rohkaisu ja kannustus ✓ toiminnalliset ja vuorovaikutukselliset opetusmenetelmät ✓ vertaistuki ✓ myönteiset opiskelija työharjoittelukokemukset	✓ heterogeeniset ryhmät; yksilöllisen etenemisen puutteet ✓ tarvittavan suomen kielen tuen puutteet ✓ ohjauksen puutteet	–	–
	Opettajat:					
	✓ opiskelun mahdollistava elämäntilanne	✓ kulttuuriperustaisten sukupuoli- ja opiskelijaroolien erilaisuus	✓ perhepiirin kokonaiselämäntilanne lähtö- ja tulomaassa ✓ oppilaitoksen tukiverkosto	✓ oppilaitoksen toimintakäytäntöihin sopeutuminen ✓ ryhmäytymis- ja tiedonhakutaidot	✓ vakiintunut työnantajajayhteistyö	–

Opiskeluvaihe	Opiskelemaan siirtymisvaihe		Opiskeluvaihe		Työelämään siirtymisvaihe	
Tarkastelutaso	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä
Yhteisötaso 2 Opiskelijan toimintaa määrittävät koulutus- ja työmarkkina-areenat (oppilaitos, työnantaja) ✓ AHOT ✓ opetus- ja ohjauskäytänteet ✓ työpaikkojen rekrytointikäytänteet ✓ työpaikkojen perehdytyskäytänteet ✓ ammatillinen osaaminen	Opiskelijat:					
	✓ oppilaitoksen sijainti, tuttuus ja hyvä maine ✓ avoin koulutustarjonta ✓ sosiaaliset verkostot ja kontaktit	✓ koulutuksellisen ohjauksen ja tiedon puutteet	✓ opettajien ohjaus, tuki ja verkostot	✓ opettajien joustamattomuus, kokemus, etteivät ymmärrä maahanmuuttajien elämäntilannetta	✓ työpaikan hyvä yhteishenki	✓ työpaikan rasittavat asenteet
	Opettajat:					
	✓ maahanmuuttajien omat etujärjestöt	–	✓ suomen kielen oppimisen HOPS (ml. vapaa-aika & opiskeluaika)	✓ kulttuurispesifit tulkintaerot opiskeluohjeistusten noudattamisessa ✓ julki- ja piilorasismi	✓ työssäoppimispaikassa onnistumisen kautta työsuhteeseen ✓ projektiopinnot ✓ alumnitoiminta	✓ työelämän piiloiset ennakkoluulot
Yhteiskuntataso Koulutus-, työvoima- ja hyvinvointipolitiikka ✓ kieli- ja kulttuuriosaamisen tukipalvelut ✓ elämänhallinnalliset tukipalvelut ✓ toimeentulo (opintososiaaliset edut, palkkataso)	Opiskelijat:					
	✓ joustava koulutusjärjestelmä ja koulutusyhteistyö ✓ organisaatioiden välinen yhteistyö	–	✓ koulutusyhteistyö eri organisaatioiden välillä	–	–	–
	Opettajat:					
	✓ oppilaitoskohtainen moniammatillinen tukiverkosto	✓ kulttuurisidonnaiset sukupuolispesifit toimintaroolit ja valta-asetelmat	✓ intensiivinen yhteistyö oppilaitoksen ja TE-toimiston kanssa	✓ opettajien ja opiskelijoiden väliset vuorovaikutukselliset kulttuurierot	✓ tutoropettajan ja työharjoitteluohjaajan parityöskentely ✓ yhteistyö TE-toimiston kanssa työllistymisessä	–

Opiskelijan elämäntilanne määrittelee yhteisöllisyyden painoarvon hänen opintopolkunsa eri vaiheissa. Opiskelijahaastateltavien mukaan opiskelemaan siirtymisvaiheessa yhteisöllisenä edistävänä tekijänä olivat ystävän, perheen, opettajan tai esimiehen antama kannustus, tuki, rohkaisu tai malli. Myös koulutusjärjestelmän toimivuus, avoimet haut ja joustavat koulutusväylät sekä organisaatioiden välinen yhteistyö siirtymissä vahvistivat opiskelijan mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen, sillä elämäntilanteen mukaan vaikeutena koettiin juuri sosiaalisten verkostojen ja kontaktien puutteet, oman kielitaidon ja koulutusta koskevan ohjauksen tai tiedon puutteet. Opettajaahaastateltavat mainitsivat monivuotiseen työkokemukseensa perustuen kannustavan yhteisöllisyyden kokemuksen muodostumisen näkökulmasta haastaviksi tekijöiksi julki- ja piilorasismin sekä kanssakäymiseen (*opiskelija–oppilaitoslaitoshenkilöstö–työpaikkahenkilöstö*) liittyvät kulttuurierot. Opiskelijahaastateltavien mukaan työelämään siirtymisvaiheessa korostuu läheisten ja kavereiden tuki ja kannustus. Sekä opiskelija että opettajaahaastateltavat korostivat perhepiirin (ml. sukulaiset, ystävät ja opiskelukaverit) ja erilaisten sosiaalisten verkostojen merkitystä opiskelemaan siirtymisvaiheessa, opiskeluaikana ja työelämään siirtymisvaiheessa oppilaitosten virallisten tukiverkostojen lisäksi.

Oppilaitoskollegiaalinen yhteisöllisyys opintojen voimavarana ja edistäjänä

Suomessa sosiokulttuurista innostamista tutkineen Leena Kurjen (2000, 19) mukaan sosiokulttuurinen innostaminen suuntautuu sosiaalisen kommunikaation edistämiseen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti–subjekti -suhteiden kehittämiseen. Sosiokulttuurisen innostamisen avulla pyritään parantamaan ihmisten elämän laatua ja sen tavoitteena on elähdyttää ihmisten herkistymisen ja itsetoteutuksen prosessia (Emt.). Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa -tutkimus- ja kehittämishankkeen näkökulmasta yhteisöllinen sosiokulttuurinen innostuminen luo perustan kollektiiviselle yhteisölliselle kannustamiselle ja me-hengen syntymiselle maahanmuuttajan kulttuuritaustasta riippumatta edistäen kotoutumista ja uuden kielen oppimista sekä opiskeluiden etenemistä ja työelämässä pärjäämistä niin oppilaitoskontekstissa kuin maahanmuuttajan yksityiselämän toiminta-areenoillakin. Opiskelijakollegiaalinen yhteisöllisyys realisoituu oppilaitoksen toiminnallisessa yhteisössä, johon kuuluvat sekä opiskelijat että opettajat ja muu oppilaitoksen henkilöstö ja jossa innostuminen ja innostaminen muodostavat parhaimmillaan kumuloituvan positiivisen kehän ilman oppilaitoshierarkkisia rajoja (ks. esim. Lehtonen 1990, 14–33; Aro 2011, 35–58.)

Oppilaitosten opettajien ja työpaikkaohjaajien sosiokulttuurinen innostuminen ja innostaminen sekä maahanmuuttajaopiskelijoiden oma innostuminen ja luottamus omaan osaamiseensa ovat avainasemassa maahanmuuttajataustaisten kotoutumisprosessissa, ammatillisen tutkinnon hankkimisessa ja työelämään siirtymisessä.

”... että he haluavat, että he kaikki pärjäävät, ei niinkään sitä ... kilpailu kuka meistä on paras. Vaan se, että me kaikki pärjätään ... ” (opettaja Careeriasta)

Yhteisöllisen toiminnan kautta monet elämässä ja yhteiskunnassa tarvittavat taidot kehittyvät ja mahdollistavat erilaisten valmiuksien oppimista. Opiskelijahaastateltavat kokivat opintojen aikaisen vertaistuen, vuorovaikutuksellisen ja toiminnallisen opetuksen, ammatillisten valmiuksien kehittymisen ja saadut työelämäkokemukset itselleen myönteisinä. Hyvä ilmapiiri ja luonteva yhteistyö opiskelijoiden ja opettajien välillä myös vahvistivat sosiaalisten suhteiden ja verkostoitumisen mahdollisuuksia työelämää varten. Siten opiskelijoiden kokemustiedon ja opettajien näkemystiedon yhteinen jakaminen mahdollistaa toiminnan myönteisen jatkuvuuden ja vahva tukiverkosto vahvistaa opiskelijoiden valmiuksia ja voimavaroja selviytyä myös haastavissa elämänvaiheissa ja -tilanteissa. Tavoitteissa onnistuminen on eri toimijoiden yhteistyötä ja yhteistyössä on myös yhteisöllisyyden ydin.

Kirjallisuus

- Ahonen-Coly S., Halme K., Hietalahti A., Lang T., Rätty M., Saari E. & Viinamäki L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>
- Aro, J. 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Kangasunta, S. (toim.) 2011. Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere University Press. Viitattu 9.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8383-7>, 35–60.
- Bengtsson, M. 2016. How to plan and perform a qualitative study using content analysis. NursingPlus Open. Vol. 2. Viitattu 7.1.2020 <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>, 8–14.
- Ferrarotti, F. 1981. On the Autonomy of the Biographical Method. Teoksessa Bertaux, D. (ed.) Biography and Society. The Life History Approach in the Social Sciences. California: Sage Publications, 19–27.
- Halme K., Hietalahti A., Lang T., Rätty M., Saari, E. & Viinamäki L. 2020a. Tutkimuksen toteuttaminen. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 39–46.
- Halme K., Hietalahti A., Lang T., Rätty M. & Viinamäki L. 2020b. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa -tutkimus- ja kehittämishankkeen kontekstointi. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 22–38.

- Halme K., Hietalahti A., Lang T., Rätty M. & Viinamäki L. 2020c. Päätelmät ja kehittämisehdotukset. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 138–163.
- Halme K. & Saari, E. 2020. Rekisteriaineistokatsaus oppilaitoksittain. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 108–120.
- Harders, L. 2018. Migration und Biographie. Mobile Leben beschreiben. Teoksessa Gehmacher, J., Löffler, K. & Prager, K. Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften 3/2018. Viitattu 8.1.2021 <https://www.studienverlag.at/buecher/5684/biografien-und-migrationenbiographies-and-migrations/>
- Hietalahti A., Lang T. & Rätty M. 2020. Opiskelijoiden kokemuksia oppilaitoksittain. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 11.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 48–86.
- Koulutuksen sukupuolen mukainen segregatio 2020. THL. Viitattu 20.1.2021 <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/koulutus-ja-kasvatus/koulutuksen-sukupuolen-mukainen-segregatio>
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kvale, S. 1996. InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. California: Sage Publications.
- Lang, T., Saari, E. & Ahonen-Coly, S. 2020. 1 Johdanto. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 18–21.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.
- Layder, D. 1993. New Strategies in Social Research. An Introduction and Guide. Cambridge: Polity Press.
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. 2015. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki. Tilastokeskus. Viitattu 20.1.2021 https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf
- Roos, J.P. & Hoikkala, T. 1998. Esipuhe. Teoksessa J.P. Roos & T. Hoikkala, T. (toim.) Elämänpolitiikka. Tampere: Gaudeamus, 7–19.
- Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2018. Tilastokeskus. Viitattu 20.1.2021 http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_sts_201800_2018_19722_net.pdf
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Vuosikatsaus 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.1.2021]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2019/02/vaerak_2019_02_2020-05-29_tie_001_fi.html
- Tervola, J. 2019. Pohjoismaisen perhepolitiikka toimii myös kotoutumispolitiikkana. Janus vol. 27 (1). Viitattu 15.1.2021 <https://journal.fi/janus/article/view/74261/40491>, 88–93
- Viinamäki, L. 1993. Vielä sitä vanhanakin voi opiskella. Tutkimus työvoimapolitiittisen intervention mahdollisuuksista. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus Nro 61. Helsinki.

- Viinamäki, L. 2006. Havaintoja pohjoissuomalaisten nuorten koulutus- ja työmarkkinakansalaisuudesta 1990-luvulta. Teoksessa Pylkkönen, M. & Ulvinen, V.-M. (toim.) TUHTI 2004. Pohjoinen nuorisotyön, tutkimuksen ja hallinnon ulottuvuus. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan elektronisia julkaisuja 4. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 8.1.2021 <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514280296.pdf>, 19–37.
- Viinamäki, L. 2020. Opettajien näkemyksiä ja kokemuksia oppilaitoksittain. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 11.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 88–106.
- Viinamäki, L. 2020. Kansallinen ja alueellinen tilastokatsaus. Teoksessa Ahonen-Coly, S., Halme, K., Hietalahti, A., Lang, T., Rätty, M., Saari, E. & Viinamäki, L. 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulu, Laurea Julkaisut | Laurea Publications 155. Viitattu 4.1.2021 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>, 121–137.
- Viinamäki, L. 2021. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni -hankkeen maakunnittainen tilastokatsaus. Käsikirjoitus.

Liitetaulukko 1. Yksilön toiminnan tutkimista ohjaava tutkimuskartta päättötutkimusaineistoinen.

Toiminnan elementit ja luonne		Tutkimuksen kohde
Face-to-face-kanssakäyminen	Toimija	Minä-identiteetti ja yksilön sosiaalinen kokemus Sellaista kuin ne muodostuvat alla mainittujen toiminnan elementtien ja yksilön ainutkertaisen psykobiografian välisessä vuorovaikutuksessa. Tarkastelun kohteena on yhteisön jäsenenä elävän yksilön elämänura. Tutkimusaineistona: <i>Opiskelija- ja opettajahaastattelut</i>
	Toimintatilanne	Sosiaalinen toiminta Kasvotusten tapahtuva symbolinen vuoropuhelu, jota sen osaavat tarkoituksella käyvät kutakin toimintatilannetta määrittävien kontekstien ja areenoiden luomissa puitteissa. Tarkastelun kohteena ovat toimintatilanteissa kehkeytyvät merkitykset, käsitykset ja määrittelyt, jotka kehittyvät tilannetta rakenteistavien kontekstien ja areenoiden sekä toimijoiden minäidentiteettien ja sosiaalisten kokemusten vuorovaikutuksen tuloksena. Tutkimusaineistona: <i>Opiskelija- ja opettajahaastattelut, oppilaitosrekisteri-aineisto</i>
Kontekstuaaliset edellytykset	Areena	Välittävän tason sosiaalinen organisaatio Työ: Työmarkkinat, kotityö, valtiolliset, teollisuus- ja sotilasvirastot, sairaalat, sosiaalitoimistot, rangaistuslaitokset ja mielenterveysyksiköt. Ei-työ/vapaa-aika: Harrastus-, urheilu- ja muut sosiaalisen kanssakäymisen organisaatiot, uskonnolliset ja hengelliset organisaatiot. Tutkimusaineistona: <i>Opiskelija- ja opettajahaastattelut</i>
	Konteksti	Makrotason sosiaalinen organisaatio Arvot, traditiot, sosiaalisten ja taloudellisten organisaatioiden rakenteet ja valtasuhteet. Esim. oikeudelliset tavat säädellä omistamista, kontrollia ja etujen jakamista; monien asioiden yhtäaikaista johtaminen, valtion interventio. Tutkimusaineistona: <i>Opiskelija- ja opettajahaastattelut, tilastoaineisto</i>
<p>Historia = Ajan kulku: Maahanmuuttajaopiskelijan ääni – Näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa -tutkimus- ja kehittämishankkeessa elämäntietojen ja elämäntietojen lähtömaasta tulomaahan muuttaminen ja kotoutumisprosessi sekä koulutus- ja työmarkkinoilla toimiminen. Kussakin elämäntilanteessa hänen toimintaansa ohjaavat toimintatilanteet, areenat ja kontekstit muuttuvat.</p>		

Liitetaulukko 2. Aineistojen keruuta, analysointia ja johtopäätöksiä ohjaava ”kehikko”.

Toiminnan elementit ja luonne	Opiskeluvaihe		Opiskelemaan siirtymisvaihe		Opiskeluvaihe		Työelämään siirtymisvaihe	
	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä	Edistäviä tekijöitä	Vaikeuttavia tekijöitä
Yksilötaso ✓ Opiskelija & perhepiiri								
Yhteisötaso 1 ✓ Opiskelijan opiskeluhistorian aikaiset toimintatilanteet koulutus- ja työmarkkinoilla (opiskelu, työsäkäynti) ✓ opiskelu ✓ suomen kielen oppiminen ✓ palkkatyössäkäynti								
Yhteisötaso 2 ✓ Opiskelijan toimintaa määrittävät koulutus- ja työmarkkina-areenat (oppilaitos, työnantaja) ✓ AHOT ✓ opetus- ja ohjauskäytännöt ✓ työpaikkojen rekrytointikäytännöt ✓ työpaikkojen perehdytyskäytännöt ✓ ammatillinen osaaminen								
Yhteiskuntataso ✓ Koulutus-, työvoima- ja hyvinvointipolitiikka ✓ kieli- ja kulttuuriosaamisen tukipalvelut ✓ elämänhallinnalliset tukipalvelut ✓ toimeentulo (opintososiaaliset edut, palkkataso)								

- ⁱ Kiitämme artikkelin kommentoinnista Laurea ammattikorkeakoulusta tutkijaryhmään kuuluvaa *Minttu Rättyä*, joka ei ehtinyt muilta työkiireiltään osallistua artikkelin työstämiseen.
- ⁱⁱ Koronapandemian vuoksi Opetushallituksen rahoittamille kesällä 2020 päättyneille hankkeille myönnettiin jatkoaikaa 31.12.2020 saakka.
- ⁱⁱⁱ Tietosisältö: Maassa vakinaisesti vuoden lopussa asuva väestö. Lähde: Tilastokeskus, 002_11ks_2018. Tiedot on poimittu 24.2.2020.